

SYNVÄRLDEN

Nr 4 2020

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Diverse om synfunktionsforskning, sid 16-19

Nyanländ med synnedsättning, sid 27

Covid-19-nytt, sid 14

Ges ut i samarbete mellan Synskadades Riksförbund – SRF, Föreningen För Synrehabilitering – FFS och Specialpedagogiska Skolmyndigheten, Resurscenter syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 0734-201 603
Cecilia Ekstrand (ansv.utg)
tel 08-39 91 19

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

e-post:

nyasyn@srf.nu

2020 kommer Nya Synvärlden ut med fyra nummer

Manusstopp 2020 (prel):

1/2021: 1 mars

2/2021: 15 maj

3/2021: 15 september

4/2021: 1 december

Tidningen kommer ut på svartskrift och läsbar pdf. Adressändringar och nya prenumerationer anmäls till kansli@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel eller annons – till tidningen på epost. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta ner och redigera insänt material. Annonser går givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in oredigerat och författaren ansvarar själv för innehållet.

OBS att digitalbilder kräver hög upplösning. Ställ in högupplöst läge på mobilen! Och skicka bilder separat, alltså inte inkopierade i ett worddokument.

Redaktionen skickar ett varmt tack till alla som medverkat med material i detta nummer!
ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare	3
Landet runt	
Hälsokurser på Visby syncentral	4
Från användardag till SKRS-dag	5
Synchefsmötet	6
Utmaningar trots direktiv om ökad tillgänglighet	8
Vision & Motion färdig att ladda ner	9
Örebro Sc:s arbete med barnkonventionen	10
Afs arbete för stöd tl personer med synnedsetningar	11
Vägvisarens kartor testade	12
Covid-19	
Coviderfarenheter efter ett halvår	14
Forskning	
Vilka funktionsstörningar ligger bakom symtomen	16
Inte bara två ögon	18
Punktskriftsläsande elevers engelska	20
Utbildningar	
Studentens och lärarens syn på synutbildningen kurs II	23
Instruktörskursen	26
På jobbet	
Att komma som nyanländ till Sverige med synnedsetning	27
Veteraner	
Hjördis Gustavsson, nekrolog	30

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Cecilia Ekstrand, tel 08-39 91 19

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken "bli medlem!". Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Viktigt med påbyggnadsutbildning på avancerad nivå

Många inledare har handlat om utbildning och här kommer faktiskt en till.

Det kan inte nog understrykas att Syncentralerna behöver medarbetare med hög kompetens inom synområdet och som ger ett professionellt bemötande. Vi behöver också vara mycket goda pedagoger.

År 2018 kom landets regioner överens om att samarbeta kring ett gemensamt system för kunskapsstyrning. I princip innebär det att styra verksamhet utifrån evidens och kvalitet och anses skapa en balans mellan professionell kunskap och som motvikt mot den framträdande ekonomistyrningen som oftast dominerar. Det är en väldigt fin och god tanke. Vi måste därför jobba vidare med vår synkompetens.

Medarbetare på landets Syncentraler möter personer med synnedsetning, blindhet eller kombinerad syn- och hörselnedsättning/dövblindhet och på vissa enheter personer med behov av kontaktlinn på medicinsk indikation. Vi möter allt från små bebisar på ett par månader till äldre äldre och även 100 plussare. Syncentralerna har en komplex verksamhet.

Synskadades riksförbund, SRF har stor omsorg och fokus på syninstruktörerna och de har en viktig arbetsuppgift inom kommunal tjänst. Insatser inom regionerna f.d. landstingen är att betrakta som en specialistnivå

som kräver en annan utbildning. Yrken med legitimationskrav har en kvalitetsstämpel, som innebär att medarbetare har ansvar för att dokumentera och personligt ansvar för sina insatser. Den nivå som primär-vården alt kommunen bör erbjuda saknas och har alltid gjort. Syntes-projektet som genomfördes 2004 – 2008 i Dalarna syftade till att utveckla den nivån. Distriktsarbetsterapeuter utbildades i synkunskap vid Örebro universitet och detta genomfördes i sju primärvårdsområden i Dalarna. Idén prövades också i Karlskoga och Norrtälje. Projektägare var SRF och Hjälpmedelsinstitutet och finansierades med hjälp av Allmänna arvsfonden. Parallellt genomfördes också ett stort antal projekt kring syncentralernas specialistroll bl.a. orientering och förflyttning. Det första embryot till Syncentralernas kvalitetsregister skapades då också.

Det är viktigt att den utbildning vi skapar och planerar för ingår i en plan och att den är i samklang med det som skall erbjudas våra patienter i klinisk verksamhet. Utbildning är en viktig fråga och 2019 kunde vi genomföra delkurs I, Synutveckling och barns syn, 7,5hp vid Örebro universitet med 25 deltagare dvs full kurs. Under hösten 2020 pågår delkurs II, Optometri, punktskrift och taktilitet också 7,5 hp med 23 deltagare och nu distansutbildning pga. av pandemin. Visionen

är ytterligare två delkurser för att få ihop en synutbildning med fyra 7,5hp kurser som ger en god grundutbildning inom synområdet. Det skulle motsvara och vara en modern synpedagogutbildning på avancerad nivå.

För att bli professionell krävs utbildning och det räcker inte med två dagar eller några veckor. Kortare kurser handlar mer om att få en inblick i området och öka förståelsen.

Det har skett stora förändringar inom synområdet och när Syncentralerna startades 1974 var Göteborg, Örebro och Boden först. Synhjälpcentraler hette de då och i Örebro skapades Syntekniska avdelningen. Skolöverstyrelsen var då inte längre tillsynsmyndighet. Idag skriver vi inte läroplaner på Syncentralerna även om X21.24.11 är reviderad och fortfarande utgör ett av mina favoritdokument. Det innebar att habilitering och rehabilitering tog en ny form och organiserades på ett nytt sätt. Nu finns syncentralerna inom hälso- och sjukvården. Vi är nu alla organiserade inom regioner och ett antal finns kvar inom ögonsjukvården och endast Stockholms syncentral har annan ägare.

Idag skall personalen också kunna prata om livsstil med patienterna, kunna hålla motiverande samtal, erbjuda behandling av synproblem vid stroke, göra funktionella synbedömningar vid misstanke om CVI, ha koll på

Hälsokurser på Visby syncentral

Under Covid – 19 perioden har det varit och är svårt att upprätthålla kursverksamhet.

På Syncentralen i Visby lyckades man få till två Hälsokurser, innan det blev kursstopp igen. Kurserna har arrangerats av syn och hörselinstruktör Gunnel Westergren och kurator Helen Jönsson.

Ideen till kurserna kom från en syn/hörselinstruktörskurs på Hagaberg för två år sedan.

Hälsa belystes på kursen ur många olika perspektiv. Vilket inkluderar åldrande, medicinens och hygienens utveckling under 1900- talet, samt Hälsa och sjukvårdens etiska regler.

Hälsans fyra hörnstenar utifrån fysiskt, psykiskt, andligt och socialt perspektiv gav många intressanta samtal i gruppen.

Det sociala perspektivet fick troligen en extra viktig innebörd, efter att Corona kommit in i allas

vardag och påverkar hur vi kan mötas socialt.

Vi talade även om känslan av att vara behövd. Under livets resa är vi behövda på olika sätt. Under perioder kan vi vara ”alltför behövda” om man till exempel vårdar en närstående.

Sedan kan det komma perioder då man funderar över, om någon behöver en. Det är tankar som är viktiga att få samtala om, delge varandra erfarenheter och se saker ur fler perspektiv.

Stresshantering och hur man sömnen påverkar oss är två avsnitt som kurator håller i. Många ämnen som berörs på kursen, går i varandra. Det blir väldigt tydligt på kursen om hur helheten i livet påverkar oss. Utmaningen är att hitta sin egen balans, som leder till god hälsa.

En fysioterapeut och dietist deltar också. Dietisten har bland

annat tips om vad som händer med maten när man mikrar den, hur många måltider man bör äta på ett dygn och om tillskott av vitaminer är nödvändigt.

När det gäller träning så är budskapet att all träning är bra, vi behöver inte tänka gym och att man ska träna med redskap.

Att gå i trappor, ta en promenad, att inte sitta stilla för länge utan resa sig upp och röra på kroppen en stund. Det gäller att hitta den aktivitet som passar en själv, utifrån ens förutsättningar.

Vår uppfattning är att det är lättare att få kvinnor som anmäler sig till en kurs om Hälsa, säger Gunnel Westergren. Hälsa kurserna på Syncentralen har kommit för att stanna och vi hoppas att det sprider sig, så att fler vill gå kursen.

Gunnel Westergren
Helen Jönsson

barnkonventionen mm. Ständiga förbättringar är också en del av livet på en Syncentral och som även de följer modetrender. Listan kan göras väldigt lång.

Det är få förunnat att kunna anställa personal som redan har synkunskaper. Idag anställer vi personal som vi förväntar oss ska tacka ja till kompetensutveckling och en vilja att utvecklas i yrket. Vi har alla varit nya på jobbet och någon vänlig själ har gett oss förtroendet och tilliten till att vi

kan utvecklas i yrket. Kunskaper måste förvärvas och sedan tillämpas och utvecklas. Ting Tar Tid!

Min förhoppning är att den påbörjade utbildningen på avancerad nivå inom Örebro universitet på Institutionen för Hälsovetenskaper ska fortsätta att utvecklas och i framtiden även finnas i ett ordinarie utbildningssystem och inte bara som uppdragsutbildning som idag.

Ewa Nielsen
Årets FFS:s 2019

Redaktion

Catharina Henriksson, FFS
Annika Södergren, SPSM
Henrik Götesson, SRF
Ewa Nielsen, syncentralerna
Jan Wiklund, redaktör

Från användardag till SKRS-dag

Medlemmar i Svenskt Kvalitetsregister för Rehabilitering vid Synnedläggelse (SKRS), har träffats i samband med SKRS-dag. Det är femte året på rad vi arrangerar denna dag. Från och med i år har vi bytt namn från Användardag till SKRS-dag. Innehåll har samma syfte och mål, men namnet mer kärnfullt.

I år träffades vi digitalt via Teams. Totalt med kontaktpersoner, chefer och styrgrupp var vi 51 deltagare. Tekniken fungerade bra och var till stora delar med oss, så programmet kunde genomföras utan problem. Vi i styrgruppen vill gärna presentera oss och även berätta om en del som stod på agendan och vad vi har på gång.

Styrgruppen ska vara representativ för synverksamheterna i Sverige, där verksamheternas olika funktioner är representerade, att det också finns en koppling till vetenskap/forskning och att det finns en samverkan med brukarorganisationen.

Medlemmar i styrgruppen är:
- Sara Andersson, enhetschef/optiker, Västra Götalandsregionen
- Eva Karlström, enhetschef, Stockholm
- Anna-Karin Öhman, verksamhetsutvecklare, Region Västerbotten
- Ann-Charlotte Edman, synpedagog, Region Halland
- Emelie Lombard, kurator/

verksamhetsutvecklare, Region Skåne
- Susanne Albrecht, RC Syd
- Jeanette Källstrand, Högskolan Halmstad
- Mikael Ståhl, SRF
- Fanny Petersson, registerhållare/verksamhetschef Region Halland

Förra året fick vi frågan om vad man skulle kunna göra för att täckningsgraden skulle kunna öka. En utmaning i en del regioner var hur registrering skulle ske utifrån egen vårdbegäran. Detta har synverksamheterna arbetat med och sammantaget upplevs det som om vi är på rätt väg. Region Blekinge är en av synverksamheterna som framgångsrikt arbetar med täckningsgraden. Så Peter Henriksson, Region Blekinge delade med sig av om hur de arbetar.

Andra frågor som också varit aktuella och som också kommit ett steg vidare med är hur SKRS arbetar med KVÅ-koder och med rehabiliteringsplaner. Nu har styrgruppen fattat beslut om hur det kommer att se ut SKRS arbetet. Det kan säkert skilja sig en del mellan det som redovisas inom egna verksamheten. Men det skapar också en tydlighet framåt.

Pilotprojekt inom SKRS som drivs inom Västra Götaland och Halland är att mäta rehabiliteringens effekter, håller nu på att utvärderas. Enligt plan som

är gjord, ska detta vara klart till årsskiftet och då kunna redovisas inom registret till våren. Tidsplan för detta är i dagsläget inte klart.

SKRS har nu funnits i några år och data har fyllts på i modulen. Ett nästa steg kring att kunna arbeta aktivt med statistiken är att cheferna själva enkelt ska kunna göra det, en form av visualisering. Detta arbete är på gång nu, och kommer att bli möjligt i slutet av 2020, eller i början av 2021.

Parallellt pågår arbete med att ta fram nationella vårdprocesser inom synområdet. Arbetet med det tillsammans med SKRS kan synsverige erbjuda en mer jämlik rehabilitering, oavsett var man bor i vårt land. Redan till 2021 kommer en del av vårdprocesserna att implementeras.

Avslutningsvis vill jag in min roll som registerhållare tacka allt engagemang och arbete med att registrera och utveckla SKRS arbetet på hemmaplan. Tänker att under 2021 kommer det att ske mer utveckling inom SKRS.

Fanny F Petersson
Verksamhetschef Region Halland

Synchefsmöte avhandlar SKSR, utbildning och utvecklingsarbete

Hösten nationella synchefsmötet genomfördes på distans liksom många andra möten, konferenser och sammankomster genomfördes även höstens årliga synchefsmöte digitalt pga. Covid-19.

Nationella synchefsmötet anordnas två gånger per år, två dagar på våren och en dag på hösten och brukar hålls fysiskt i Stockholm.

Vårens nationella synchefsdag ställdes in eftersom vi inte hann ställa om till ett digitalt möte. Det hände mycket just då, en pandemi hade precis brutit ut, alla cheferna kämpade med att förhålla sig till de nya restriktionerna och göra arbetsplatserna säkra för medarbetarna och en säker plats för patienterna att vistas i.

Inför höstens chefsdag hade vi hunnit samla på oss mycket erfarenhet av digitala möten, lärt oss leva med nya restriktioner men framförallt hade vi mer tid att förbereda för ett digitalt chefsmöte.

Vi chefer som är med i Syncentralernas Nationella Samverkansgrupp (SYNS) började därför planera för ett digitalt möte.

Vi gjorde som så att alla tilltänka gäster som skulle vara med på vårt möte bokades in på ett förmöte några dagar innan själva

nationella synchefsdagen den 15 oktober. På förmötena kunde alla chefer som hade möjlighet att delta. För de chefer som inte kunde delta på dessa möten skulle en återkoppling ges på själva chefsdagen samtidigt som vi även kunde diskutera eller fatta beslut utifrån vad det framkom på dessa möten. Även dessa möten genomfördes digitalt tillsammans med SRF riks, SPSM samt mastersprogrammet i synpedagogik, vilket fungerade bra.

När det var dags för det nationella synchefsmötet så hade vi fått 29 anmälda chefer som skulle sitta på var sitt håll och vara med. Vi kände oss trygga i detta och hoppades att tekniken också skulle vara med oss.

SKRS och läsning för skolbarn
Mötet började med en kort presentationsrunda av samtliga deltagande chefer innan vi övergick till presentationen av arbetet med den nationella vårdprocessen. Arbetets syfte är att skapa en ram och en samsyn och på så vis närma oss varandra och arbetet mot en likvärdig synrehabilitering i Sverige.

Vi diskuterade också om huruvida vi ska fortsätta med detta viktiga arbete där nästa steg är att implementera, förvalta arbete och revidera/följa upp.

Nästa punkt i dagordningen

går hand i hand med den nationella vårdprocessen och är det andra nationella samarbetet och det handlar givetvis om Svensk Kvalitetsregister för rehabilitering vid synnedläggning (SKRS). Dessa två punkter ägnade vi åt hela förmiddagen.

På eftermiddagen var det dags att presentera ett utvecklingsarbete från Västerbotten som handlar om Komfortabeltext och som kan användas för att underlätta läsningen till skolbarn med synnedläggning. Detta arbete presenterades för första gången på den nationella barndagen 2016 och fick stor uppmärksamhet. Sedan dess har man kvalitetssäkrat arbetet på Umeås universitet och är nu klar att delas ut och användas runt om i hela landet.

Utbildningen
Vidare i dagordningen fortsatte vi med att återkoppla från förmötena med SRF riks, SPSM och mastersprogrammet i synpedagogik.

På eftermiddagen hann vi också lyfta utbildningsfrågan och kan bara konstatera att det fortfarande saknas en permanent utbildning för synpedagoger. Idag finns det ”strökurser” som bland annat Örebro universitet erbjuder och vissa fristående kurser från mastersprogrammet i synpedagogik. Det är en viktig fråga som också SRF riks beva-

kar och försöker påverka utbildningsdepartementet.

Nya i samverkansgruppen

I slutet av mötet valde vi också nya SYNS representanter som blev följande:

- Södra regionen representeras av Cecilia Wennström, avdelningschef syncentralen Halmstad
- Sydöstra regionen representeras av Camilla Holsten, enhetschef syncentralen Kalmar
- Västra Götalandsregionen representeras av Valon Hetemi, enhetschef syncentralen Borås
- Stockholmsregionen representeras av Eva Karlström, enhetschef, syncentralen Stockholm
- Mellersta regionen representeras

av Peter Kölerud, gruppchef, syncentralen Uppsala

- Norra regionen representeras av Tina Lundvik, avdelningschef synrehabiliteringen Västerbotten

Avslutningsvis diskuterade vi också övriga frågor som hade kommit in från deltagarna och som handlade bland annat om:

- Hur arbetar man med CVI på de olika syncentralerna?
- Information från Föreningen för synrehabilitering Sverige (FFS)?
- Finns det någon region som har gjort ett övergripande uppdrag vad gäller IKT-arbetet?

Fakta:
SYNS står för syncentralernas nationella samverkansgrupp och består av 6 chefer som representerar 6 regioner. Huvudsakliga uppgiften för SYNS är att anordna och sammankalla till nationella synchefsmötena och vara kontaktperson mot andra verksamheter och instanser utanför synrehabiliteringen. SYNS representanterna sitter på denna post i två år sedan väljer respektive regionen en ny representant eller så blir man omvald.

Valon Hetemi
Enhetschef Borås Syncentral

Det behövs bättre statistik

Vi vet för lite om hur det går i skolan för elever med funktionsnedläggning, säger Specialpedagogiska Skolmyndigheten. Utan statistik som gör det möjligt att följa upp måluppfyllelse går samhället miste om viktig information som bidrar till att utveckla skolans arbete.

Därför har Specialpedagogiska skolmyndigheten och Myndigheten för delaktighet tillsammans skickat in en skrivelse, med stöd av SRF, till regeringen om behovet av bättre statistik.

Tactile reading 2021 i Holmestrand blir digital

Programmet får trots detta en hög kvalitet, lovar arrangörerna.

Inom kort kommer det att vara möjligt att registrera deltagande på [tactilereading.org](https://www.statped.no/tactilereading.org)

Mer om konferensen, som äger rum 29-30 april, finns på <https://www.statped.no/tactilereading2021>

Utmaningar trots direktiv för ökad tillgänglighet

EU:s webbtillgänglighetsdirektiv och den svenska lagen om tillgänglighet till digital offentlig service (2018:1937) är här. Sedan den 23 september i år ska alla webbplatser som drivs av statliga myndigheter, regioner och kommuner vara tillgängliga enligt en standard. Lagen gäller även för privata vårdgivare och annan verksamhet som upphandlas av det offentliga.

Enligt EU-direktivet ska det vara möjligt att ta till sig information och interagera med hjälp av skärmläsare, förstoringsprogram och tangentbord. Bilder ska beskrivas. Videoklipp ska syntolkas och undertextas. Just syntolkning är nytt för många myndigheter.

Det är myndigheten för digital förvaltning, DIGG, som har tillsynsansvaret. DIGG ska också främja tillgänglighet genom att ta fram tips till webbutvecklare.

På alla webbplatser ska det finnas en så kallad tillgänglighetsredogörelse. Den som står bakom webbplatsen ska redogöra för hur de jobbar med tillgänglighet, beskriva kända tillgänglighetsproblem och ha en tidsplan för när problemen ska åtgärdas. Om någonting anses vara en oskäligt betungande anpassning måste en motivering lämnas.

Det ska också gå att anmäla sådant som är otillgängligt och att få detta material på ett alternativt sätt, oklart hur.

Henrik vid egen dator

En stor utmaning är att få rätt struktur på de många dokument och blanketter som finns på olika webbplatser och som kan vara till stor nytta för personer med synnedsättning.

Men är allt verkligen frid och fröjd i och med detta?

Knappast. Det är ändå ett steg i rätt riktning.

Dock har det redan tidigare funnits rekommendationer och i viss mån även lagstiftning om att myndigheters webbplatser ska vara tillgängliga.

Så vad är det som säger att den nya lagstiftningen följs bättre? Möjligen att det nu finns vissa möjligheter till vite för den som inte följer lagen.

Från 2025 berörs även bland annat banksektorn och e-handeln av liknande regler.

En viktig förutsättning för ökad delaktighet är att den som använder webbplatser behärskar sin dator eller mobiltelefon, webbläsare och hjälpmedel. Här har syncentralerna en avgörande roll. Det gäller inte minst att motivera många att vilja lära sig ny teknik för att kunna leva mer självständigt.

En central del för att kunna använda e-tjänster från bland annat myndigheter, vården (inklusive syncentralerna) och banker är att kunna skaffa och hantera e-legitimation, främst bankID.

Synskadades Riksförbund tror att många skulle ha stor nytta av att kunna få vägledning i hur man använder bankID. Ett sätt skulle kunna vara att utreda om bankID:s demolösning, demobanken, som egentligen är till för utvecklare av digitala tjänster, skulle kunna användas.

Den som vill skulle tillsammans med en utbildare kunna träna på att införskaffa och använda ett fiktivt bankID. På det sättet skulle inte några känsliga personuppgifter behöva röjas. Samtidigt skulle fler kunna bli mer självständiga och slippa delge andra personer känsliga uppgifter om exempelvis ekonomi och hälsotillstånd.

Henrik Götesson
intressepolitisk handläggare, SRF

Vision & Motion nu färdig att ladda ner

I Nya Synvärlden 19/2 presenterades ett projekt för ökad rörlighet som föreningen Motion och Idrott för Synskadade, MIS, i Göteborg har bedrivit tillsammans med Chalmers Tekniska Högskola.

Nu är allt klart, och en app – Vision & Motion – med navigationsstöd kan laddas ner till ens Iphone.

Applikationens grundfunktioner är hälsa, navigeringsstöd, livlina och ett tävlingsmoment. - I Hälsa sätts personliga mål som följs upp per dag/vecka/månad med hjälp av en stegräkare.

- Navigering gör det möjligt att spara favoritplatser, få navigeringsstöd till adresser och spara en sträcka.

- I tävlingsdelen, där en kan tävla mot sig själv eller tillsammans med andra om medaljer och poäng genom att hitta zoner som finns här och där, ja, lite överallt.

- Livlinan är en extra säkerhet, om du kommer bort kan du skicka ett SMS med din GPS-position.

Applikationen Vision och Motion är publicerad på AppStore så alla kan ladda ner den utan kostnad.

Applikationen kommer att spridas via sociala och andra media och via fem event runt om i Sverige.

MIS ordförande Marie Banck med hunden Panda på väg till en motionstur med Vision & Motion.

T.h: Presentation på telefonen om man ser.

Örebro syncentrals arbete med barnkonventionen

Ett perspektiv är Barn som närstående.

Barnkonventionen består av 54 artiklar och fyra grundprinciper: artikel 2 alla barn har samma rättigheter och lika värde artikel 3 barnets bästa ska komma i främsta rummet artikel 6 varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas artikel 12 barnet har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem

Inom Region Örebro län finns en Kompetensgrupp Barn och unga som närstående och i årets verksamhetsplan finns en aktivitet som kallas genomlysning som betyder att analysera barnrättsperspektivet och utifrån analysen implementera åtgärder. År 2020 valdes Syncentralen som den verksamhet som skulle genomlysas. Rapporten är tyvärr inte färdig varför detta blir en bakgrundsartikel till arbetet som finns i regionen.

Inom Regionen finns ett nätverk med uppdrag som barnrättsombud inom alla verksamheter. Syftet är att alla möten skall präglas av barnens bästa. Barnrättsombuden får utbildning och deltar ofta i de nationella Barnrättsdagarna.

På SKR; Sveriges kommuner och regioners hemsida finns implementeringsnycklar som stöd och inspirationsmaterial

Bilden är hämtad från Region Örebro Läns Riktlinje kring Barn och unga som närstående.

för att arbetet med barnets rättigheter utvecklas. Det finns också tips på ett antal framgångsfaktorer för att lyckas med implementeringsarbetet. Två av framgångsfaktorerna är att kartlägga kunskapsnivån om barnkonventionen och se till att förankra arbetet i hela verksamheten. Inom vårt område Habilitering och hjälpmedel finns en barnchecklista inför beslut vid förändringar i verksamheten.

Inom regionen finns också en checklista och arbetsgång för personal inom hälso- och sjukvården. Barn och unga som närstående –pyramiden. Det innebär att alla inom vården skall kunna fråga om barn dvs uppmärksamma. Nästa nivå handlar om att vården ska kunna ge information och råd i att

prata med sina barn, och kunna ge information direkt till barn. Några inom vården skall kunna ge mer stöd till barn/familjer. Översta delen av pyramiden handlar om att några barn behöver vård.

Ewa Nielsen
Verksamhetschef Syncentralen Örebro

Arbetsförmedlingens stöd för personer med synnedsättning

Vi följer artikelserien om Arbetsförmedlingens upphandlade arbetsmarknadsutbildning för personer med synnedsättning (AUB Syn) som Synskadades Riksförbund skriver om i tidningen Perspektiv. Vi behöver reda ut begreppen och informera om att det fortfarande finns stöd att få via sex enheter spridda över landet med särskild kompetens att möta personer med synnedsättning, hörselnedsättning och döva personer.

I den norra regionen är vi 17 personer; synpedagoger/synspecialister, SIUS-konsulenter, psykolog, dövkonsulenter och audionomer som finns tillgängliga specifikt för dessa målgrupper. När det gäller kunder med synnedsättning erbjuder vi inledningsvis en synfunktionsutredning som bas för våra insatser. Det handlar om att utreda den funktionella synförmågan dvs. begränsningar och möjligheter i förhållande till arbete och studier. Vad behöver personen göra för att närma sig arbete eller studier? Vi diskuterar lösningar genom individuella hjälpmedel och anpassningar som möjliggör. Vi har psykolog som erbjuder bedömning, stöd och fördjupad vägledning. SIUS konsulenterna på enheten arbetar med att hitta rätt praktikplatser som i förlängningen kan leda till arbete med gott resultat.

Särskilt glädjande är det att vi förra året lyckades stötta flera unga ut i deras första arbete vilket är oerhört viktigt.

När det gäller den arbetsmarknadsutbildning som bedrivs via Iris Hadar (Work for You i Stockholm) är det endast en liten andel kunder som har behov av denna insats. Det är viktigt att understryka att det är ett erbjudande, inte ett krav att delta i utbildningen samt att ersättning utgår under hela utbildningstiden. Här i norr har vi haft totalt 25 personer i utbildning sedan starten 2019. Flera av dessa har långa perioder av arbetslöshet bakom sig eller har kanske aldrig tidigare varit ute i arbete. Vår erfarenhet av utbildningen så här långt är att den inte fungerat som det var tänkt för alla och deltagare har varit missnöjda av olika anledningar, men vi har också nöjda deltagare som efter avslutad utbildning kommit i arbete. Vår grundtanke med denna insats är att kunderna genom denna utbildning förutom arbetsplats-

förlagt lärande får mer erfarenhet från arbetslivet samt bland annat en möjlighet att träna på sina hjälpmedel och fördjupa sina kunskaper inom det området för att bli bredare i sitt arbetssökande.

Arbetsförmedlingen är inne i en stor organisationsförändring där vi ska erbjuda digitala tjänster i första hand och externa leverantörer (privata företag) ska vara utförare av olika tjänster som vi beställer. I och med detta krymper tyvärr våra resurser till det kundnära arbete, vilket inte är till fördel för vår målgrupp. Coronapandemin underlättar inte heller situationen i nuläget då arbetslöshetssiffrorna generellt stiger i hela landet. Vår målsättning är ändå att även fortsättningsvis erbjuda ett bra stöd till personer med synnedsättning, hörselnedsättning och döva personer.

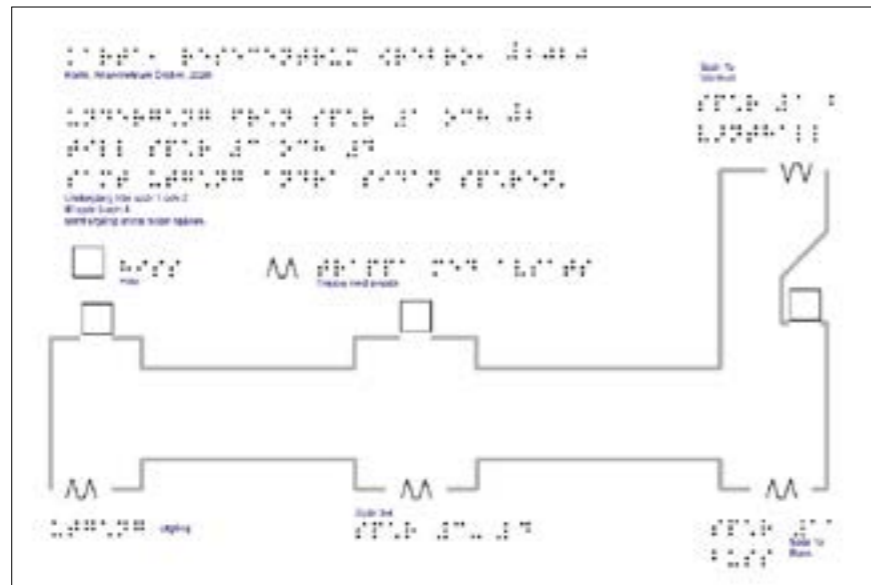
Lena Söderberg
Arbetsförmedlingen Syn Döv Hörsel i Region Nord

Vägvisarens kartor testade

Jag avslutade förra artikeln med att berätta om att vi skulle träffa två tjejer och testa de kartor vi gjort vid Resecentrum i Örebro. Det föll väldigt bra ut och de orienterade sig från stationshuset ner i tunneln under spåren och upp på perrongen mellan spår 3 och 4. Som ni ser på kartorna provar vi oss fortfarande fram bland karttecken och kartstorlekar. Vi fick mycket bra feedback på både storlek på tecken, vilka tecken som skulle vara med och inte, hur de kanske skulle förändras och hur läsbarheten var. De var mycket positiva och menade att känslan av att få se hur det såg ut vid stationen var väldigt tillfredsställande.

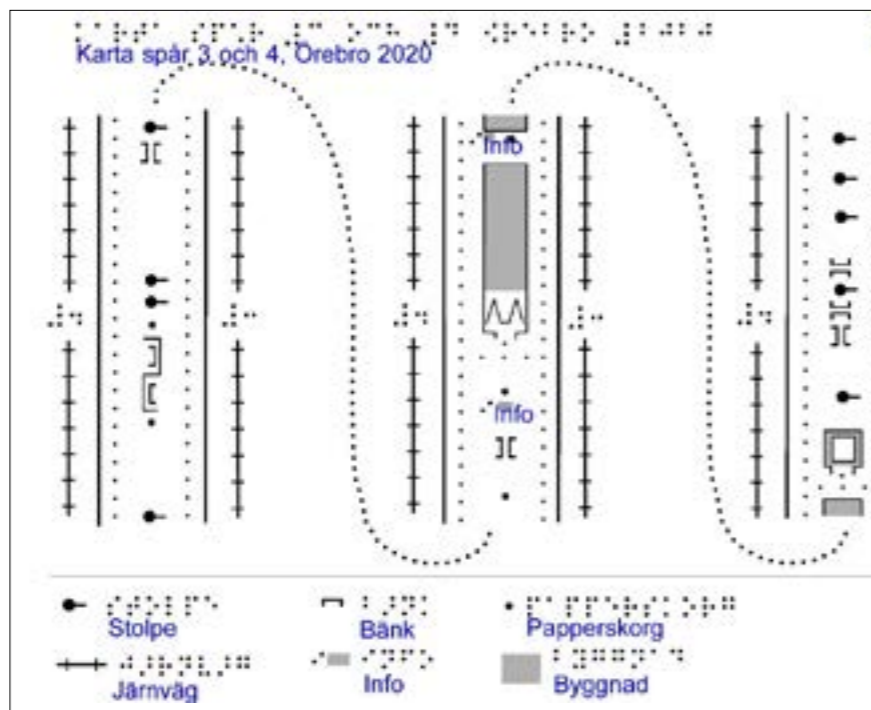
En sak som blev väldigt tydlig var att de gångstråk som finns i form av räfflade plattor i marken var ett väldigt bra stöd i kartläsningen.

Kartan som visar perrongen mellan spår 3 och 4 blev lite speciell. Perrongen är så lång så här experimenterade vi med att dela in den i tre delar, för att få plats på ett A4, som sedan knöts ihop med en tät prickad linje. Gick man söderut och kartan ”tog slut” följde de den prickade linjen på kartan till nästa kartdel började. Tror inte att just detta blir någon standard utan att specialritade lösningar alltid kommer att behövas.

Ovan: Karta som visar tunneln som leder till de olika spåren och utgångarna.

Nedan: Karta som visar perrongen mellan spår 3 och 4

>>>>

Taktill karta förstärker upplevelsen?

Vi hade förmånen att delta på ett helgläger arrangerat i samarbete mellan Parsport Värmlands län och Parasport Örebro län. Under detta läger fick deltagarna prova på att cykla tandem, paddla kanot och spela five-a-side. Flera av deltagarna provade på dessa aktiviteter för första gången. VägVisaren deltog genom att vi hade ritat en karta över cykelturen, som gick längs med vattnet i Karlstad. De fick känna på kartan innan de cyklade iväg och på så sätt bilda sig en uppfattning om var de skulle cykla och hur det skulle se ut. När de sedan kom tillbaka kunde de återigen känna och komma ihåg var de cyklade, vände och så vidare. De var mycket nöjda med upplevelsen! Karta som visar cykelturen i Karlstad.

Orientera med hjälp av ljud!?

Som avslutning vill jag rekommendera en app till telefonen

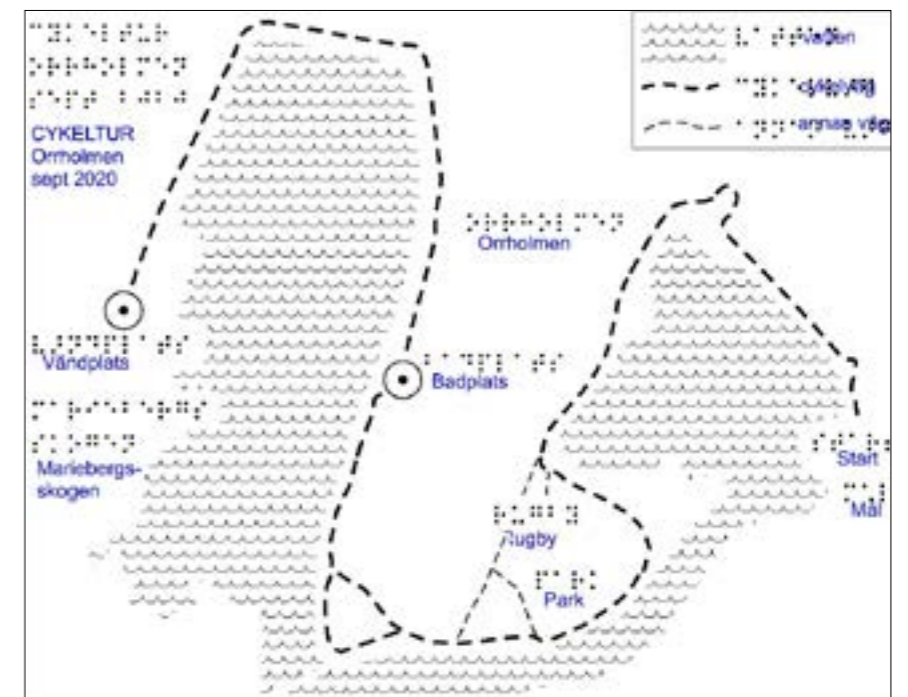
Webbinarierna fortsätter 2021

Under tre eftermiddagar i november har Föreningen för Synrehabilitering (FFS) i samarbete med Forum Vision erbjudit medlemmarna gratis digitala föreläsningar / workshops.

Glädjande att alla tre tillfällena varit mycket välbesökta och intresset har varit stort.

Vi planerar nu att fortsätta med digitala workshops under 2021.

Om du har önskemål om föreläsare eller teman hör gärna av

som vi har testat en del med goda resultat. Det är Microsoft Soundscape, en gratisapp som än så länge bara finns för iPhone. Ta hem den och testa den! Vi kom i kontakt med ett projekt i USA, som också vill skapa idrotten Orientering för personer med synnedsättning, just med denna app som utgångspunkt. Vi har haft en

del digitala möten och har via denna kontakt förhoppningsvis ett möte med Microsoft Sverige på gång. Mer om detta och en rapport från VägVisarens deltagande vid SPSM:s läger i Eskilstuna tänkte jag skriva i nästa nummer...

Tomas Yngström
#projektvägvisaren

dig till FFS, kansli@ffss.se.

Som medlem i FFS eller Forum Vision har man även möjlighet att ta del av föreläsningarna och sponsorpresentationerna i efterhand. Skriv ett mail till kansliet och be om länkarna till filmerna.

Tack alla som möjliggjort att detta kunnat genomföras och stort tack till alla som deltagit.

God Jul och Gott Nytt År!
FFS- styrelse.

Årets FFS-are

Nominera gärna årets FFS-are genom att skicka ett mail till kansli@ffss.se

Covid-erfarenheter efter ett halvår: Två syncentraler

I **Jönköping** har vi efter den senaste tidens ökning av smittspridningen återigen förstärkt riktlinjerna för vår verksamhet. Efter att smittan minskade i våras öppnade vi för alla enskilda fysiska patientbesök för de som ville komma, och det valde de flesta att göra. Vi har nu hunnit göra uppföljningar på de nybesök där vi under den värsta fasen av pandemin främst utförde kartläggning och enkel hjälpmedelsförskrivning per telefon.

Vi kan hittills konstatera att vi inte har halkat efter i våra ledtider på det sätt som vi befarade att vi skulle göra och att många patienter som fick ”pandemi-anpassad rehabilitering” har haft nytta av de hjälpmedel som skickats till dem och de kontakter vi haft med dem.

Rehabiliteringen har på så sätt fått ett avstamp och påbörjats trots omständigheterna. Några patienter sa dock tydligt att det inte ville komma under pandemin, dessa har vi koll på och stämmer av med dem hur de vill göra framöver.

Nu är som bekant tyvärr smittspridningen stor igen i vår Region och i stort sett hela Sverige. Det påverkar oss på olika sätt men vi jobbar på och tar emot besök ifrån dem som önskar komma och erbjuder te-

Beskrivning av hur ett hjälpmedel kan demonstreras via kameran, som är placerad på datorskärmen. Fristående skanner demonstreras och patienten bekräftar att han hör den upplästa texten bra.

lefonkontakt eller digitalt möte till de som inte vågar besöka oss. Vi är mycket noga med följsamhet till de hygienriktlinjer vi har att förhålla oss till. Visir används vid besök. Högst en ledsagare är med. Vi har inga gruppbesök. Hemarbete för vår personal tillämpas där det är möjligt.

Vi har under hösten hunnit prova en del digitala patientmöten via vårdappen Visiba Care. Vi har även haft ett mindre

projekt i vårt vuxenteam där vi sen frågat deltagarna om nytta/upplevelse. Gruppen som arbetat med detta gör följande reflektioner:

För att självständigt kunna använda Regionens app har synen mycket stor betydelse. I nuläget bedömer vi att det kan vara relevant med ”digitalt vårdmöte” för vuxna personer då:

- det är långt att åka till syncentralen eller då orken inte räcker till för resan

I **Stockholm** har återigen smittspridningen ökat och skärpta allmänna råd är ett faktum i regionen. Efter sommaren då situationen var stabilare i samhället öppnade Syncentralen upp för fler besök på plats och patienterna hörde av sig och ville komma igen. Syncentralen testades under våren som krävde både flexibilitet och omställning, något som vi lyckades bra med. Vi hade alla hoppats på att hösten skulle bli lite mer som vanligt !

Vi planerar för hur den vård, rehabilitering som skjutits upp kan tas igen. Då vi under våren ställde om till distanskontakter och insatser på telefon har vi under hösten arbetat med uppföljningar och insatser efter kartlägningsbesök och hjälpmedelsförskrivningar.

Det är främst besök till op-

tiker och synpedagog som det har uppstått en s k ”vårdskuld” Även gruppverksamheten har legat nere under våren och vi hade hoppats på att komma igång igen i anpassad form med färre deltagare. Gruppverksamheten fick stängas ned igen med anledning av de skärpta restriktionerna som infördes i slutet av Oktober.

Corona är inte över, restriktioner finns kvar och uthållighet krävs !

Stockholms Syncentral fortsätter under hösten att arbeta med stöd av de kunskaper och arbetssätt som utvecklats under pandemin. Vi arbetar förebyggande med åtgärder för att motverka smittspridning och skapa en trygg och säker arbetsplats/verksamhet för såväl anställda som för patienter. Vi följer hygienrutiner och använder skyddsutrust-

ning (visir eller munskydd) vid moment där vi arbetar nära patienten.

Patienterna erbjuds insatser på distans då det är möjligt och vi avråds från besök på särskilda boenden för äldre just nu.

Vår förhoppning är att kunna utveckla tillgängligheten ytterligare genom digitala patientmöten (videobesök) med start under nästa år. Anställda arbetar hemifrån när det är möjligt.

Snart är vi inne i December och det kommer att bli en annorlunda jul. Det blir extra viktigt att vi tar hand om varandra. Insatserna på Syncentralen har ett stort värde både nu och framåt.

Eva Karlström
Enhetschef Sc Stockholm

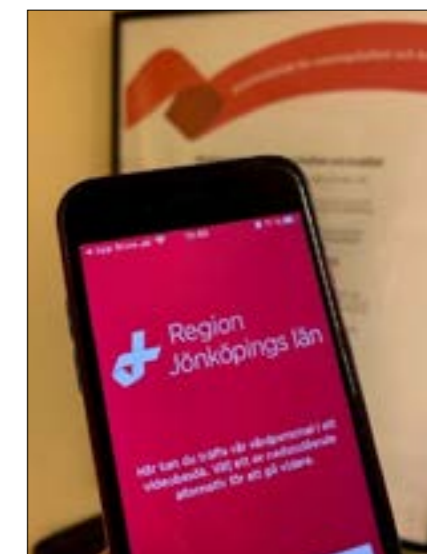
- annan person är behjälplig och finns i närheten
- det är ett uppföljande besök
- patienten själv vill visa oss/personalen något
- personen har erfarenhet sedan tidigare av digitalt vårdmöte

Vi går nu mot advent som ju i folkmun fått betydelsen väntan. Vi väntar verkligen på att pandemin ska klinga av, förhoppningsvis med vaccin i sikte. Vi väntar och hoppas på att vi snart

ska kunna arbeta som vanligt igen, med grupper, alla sorters besök och utan oro för att smitta eller bli smittad.

Karl Vingren
Enhetschef, Sc Jönköping

Jönköpings vårdapp Visiba

Vilka synfunktionsstörningar ligger bakom patientens symptom?

I mars är det äntligen dags! Märta Berthold-Lindstedt, överläkare i rehabiliteringsmedicin, ska då presentera och försvara sin doktorsavhandling som behandlar synproblematik i samband med förvärvad hjärnskada. Avhandlingen är unik i och med dess fokus på synfunktion ur ett rehabiliteringsperspektiv och den tar ett brett grepp – från hur man fångar upp symptom till effekten av behandling. Märta får här berätta lite mer om sin avhandling.

I mars 2021 ska du presentera och försvara din doktorsavhandling som behandlar synproblematik i samband med förvärvad hjärnskada. Hur startade ditt intresse för detta område?
Det startade med att jag, i samband med en föreläsning av en tysk synpedagog, insåg att jag hade missat denna aspekt i min undersökning av patienterna. Det var ett uppvaknande. Men ur denna insikt växte ett intresse, som vi sedan utvecklade inom det öppenvårdsteam dit jag var knuten.

Vad hände sen?

Jag gjorde tillsammans med kollegor vid kliniken en kartläggning av synrelaterade symptom. Som ett stöd för detta tog vi fram Synanamnesen. Synanamnesen utgår från en tysk förlaga (Kerkhoff, Schaub & Zihl,

1990) som sedan översattes till norska (Wilhelmsen, 2003). Vi bildade en syngrupp startade utvecklingen av hur synrelaterade problem kan fångas upp och behandlas. I den gruppen ingick förutom jag, arbetsterapeuter, logoped, psykolog, fysioterapeut. Efter en tid hade vi turen att kunna knyta en optiker till oss. Kombinationen av synkunande och hjärnskadekunande blev kreativ. Tillsammans har vi sedan arbetat fram ett program bestående av utredning och rehabilitering. Syntester har utförts och vi har sedan gemensamt diskuterat upplägg och behov av förändring av upplägg av rehabiliteringen.

Vad har du undersökt i ditt forskningsarbete?

Jag har dels gjort en kartläggning av synrelaterade symptom. Det var 170 patienter som blev intervjuade med stöd av Synanamnesen. Därefter har jag studerat sambandet mellan dessa symptom och några andra vanliga problem i samband med förvärvad hjärnskada nämligen mental trötthet, ångest och depression. I ett nästa steg ville jag förstå bättre vilka faktiska synfunktionsstörningar som kan ligga bakom de symptom som uppges. Vi gjorde därför en synbedömning på alla patienter som skrevs in under ett år och studerade sambandet mellan fynden

där och patienterna symptom. Som rehabiliteringsspecialist ville jag ju förstås som ett nästa steg förstå hur vi kan hjälpa dessa patienter. Därför genomfördes en behandlingsstudie där patienterna med synfunktionsproblem fick riktad behandling för dessa som en del av ordinarie rehabilitering.

Varför är synen viktig att ta hänsyn till i detta sammanhang? Är det inte andra funktionsnedsättningar som behöver prioriteras?

Neurorehabilitering utgår från en grundlig kartläggning av patientens funktionsnedsättningar och behov. Därefter görs en rehabiliteringsplan där målsättningen formuleras efter individuella förutsättningar och behov. Många rehabiliteringsaktiviteter såväl som vanliga dagliga sysslor ställer ett visst krav på synfunktionen. Det kan handla om läsning, att orientera sig och att ta sig fram i olika miljöer. Synrelaterade problem kan försvåra för patienten att tillgodogöra sig rehabiliteringen och att utföra aktiviteter i vardagen. Det är därför viktigt att fånga upp detta. Synen ingår i kontinuerliga nätverk som styr motoriken. När vi rör oss måste vi hela tiden få in ny visuell information för att kunna planera nästa steg, undvika hinder och reagera på faror.

Syngruppen i urval. Från vänster: Axel Fredriksen (fysioterapeut), Sarah Weström (logoped), Maria Jakobsson (arbetsterapeut), Märta Berthold Lindstedt (överläkare), Lena Hamelius (arbetsterapeut) och Kristina Smedman (arbetsterapeut).

Hur kan synproblem yttra sig? Har du något exempel?

Det kan röra sig om synfältsdefekter där patienten behöver lära sig att söka av omgivningen på ett strukturerat sätt. I samband med synfältsnedsättning får man inte längre köra bil och det kan vara svårt och ibland farligt i trafiksituationer. Det kan i andra fall vara så enkelt som att glasögonen inte är optimala och att man därför inte ser tydligt alternativt att synen blir ansträngd. Det finns också fall där de funktioner som samordnar hur ögonen riktas har försvagats vilket kan leda till otydligt, instabilt, eller rentav dubbelt seende. En förhöjd känslighet för ljus och rörelse ses även i vissa fall vilket kan leda till att det blir mycket ansträngande att vistas

i vardagliga miljöer och sociala sammanhang. Man kanske till och med undviker sådana situationer pga. detta.

Om man identifierar synproblemet, vad kan man göra ur ett rehabiliteringsperspektiv?

Som med all annan rehabilitering handlar det mycket om att informera och medvetandegöra. Patienten kan behöva se över att glasögonen är adekvata och att rätt typ av glasögon används. Flera kan t.ex. behöva komplettera sina progressiva glasögon med separata läsglasögon för att gynna uthållighet vid läsning. Vid överkänslighet för ljus eller rörelser kan man arbeta med kompensatoriska åtgärder såsom tonade glas, så kallade filterglasögon. Vid ögonmotorisk påverkan så kan man i

många fall förbättra funktionen med så kallad synträning. Denna träning baseras på en grundlig synfunktionsbedömning och anpassas individuellt. Den utförs ofta på kliniken men kan även göras i hemmet efter genomgång.

Vilka behov ser du framöver?

Att vi som behandlar och rehabiliterar hjärnskador ökar vår medvetenhet om synens roll och symtomen i samband med synpåverkan efter förvärvad hjärnskada. Att det blir en gemensam modell för hur utredning av synfunktionen ska se ut, så att vi gör någorlunda lika. Synrehabilitering i detta sammanhang är ett nytt område och i behov av ytterligare forskning och utveckling.

Är det några kunskaper från ditt avhandlingsarbete som du skulle vilja dela med dig av redan nu?

Respektera synens inverkan på hjärnans funktion! Att det finns en möjlighet att synträning kan minska trötthet efter hjärnskada, ett av de allvarligaste symtomen som en hjärnskada för med sig.

Till sist, var ska man vända sig om man skulle vilja ta del av din avhandling när den är klar?
Skicka gärna epost till marta.berthold.lindstedt@ki.se och till jan.johansson.1@ki.se så ordnar vi det!

Jan Johansson
Universitetsadjunkt,
Institutionen för Klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet

Inte bara två ögon

En inkluderande matematikundervisning för en elev med blindhet på gymnasienivå kräver en rad anpassningar. En resursperson har en viktig roll i stödet och arbetet är enligt deras egna utsaga ”mer än att bara vara två ögon till eleven”. Orsakerna till detta ligger dels i matematikämnetets natur och dels i de olika arbetssätt som elever med blindhet behöver använda för att ta till sig matematiken. Detta ställer krav på stödet och att de som är involverade har goda kunskaper kring olika synspecifika anpassningar men även inom matematik.

Som en avslutande del i min utbildning till speciallärare, med inriktning syn, ingick att skriva ett självständigt arbete. Utbildningen som helhet har givit mig en fördjupad kunskap kring det uppdrag jag har som rådgivare vid Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, och Resurscenter syn. I mitt arbete ingår bland annat att ge specialpedagogiskt stöd till lärare och resurspersoner på högstadiet och gymnasiet, som undervisar elever med blindhet i matematik. Mina erfarenheter från möten med skolpersonal och elever är att de upplever stora utmaningar i matematikundervisningen. Detta uppmärksammas i en förstudie, genomförd vid SPSM under 2019 men också även i

olika internationella forskningsstudier. Forskningsresultat visar också att få elever med synnedsättning går vidare till högre studier i matematik. Samtidigt påvisar studier att eleverna har alla förutsättningar att bli framgångsrika i matematik och nå kunskapskraven, om de får de rätta anpassningarna i undervisningen. I arbetet ingår ofta en resursperson som tillsammans med läraren utformar stödet. Rollen som stödperson kan benämnas olika beroende på arbetsuppgifter och kompetens. Vanliga sådana benämningar är elevassistent, ledsagare, extra lärarresurs, resurs, resurspedagog, resurslärare och kompanjonlärare men i studien är valet att konsekvent beskriva dem som resurspersoner.

Amerikansk forskning visar att rollen som resursperson upplevs som sammansatt, och vanliga frågeställningar är vilka kompetenser en resursperson behöver och vilken den faktiska rollen är. En önskan fanns därför att ta del av svenska förhållanden och hur resurspersoner reflekterar kring sin roll i stödet av elev med blindhet. Att undersöka detta specifikt i matematik känns väsentligt då ämnet visat sig vara komplext för den aktuella elevgruppen och i synnerhet på gymnasiet där matematiken ligger på en avancerad nivå. En

ökad kunskap i inom det valda området bör gynna mig och mina kollegors uppdrag som rådgivare på vid Resurscenter syn men kan även vara ett stöd till skolor som får den unika möjligheten att undervisa en elev med blindhet. Resultaten från min studie bygger på semistrukturerade intervjuer med åtta resurspersoner till elever med blindhet på gymnasiet.

Varför utmaningar just i matematik? Matematikämnetets karaktär är sådan att förståelsen underlättas av tillgång till syn. Forskning visar exempelvis att det under de första levnadsåren är mer utmanande för barn och elever med blindhet att bygga upp erfarenheter kring matematiska begrepp. Begrepp behöver därför i större utsträckning tydliggöras. Eftersom dessa också ofta visualiseras med bilder såsom diagram, tabeller, grafer och geometriska figurer, behöver de bli representerade taktilt. Eleven använder då andra sinnen och strategier vid inläringen, vilket kan vara utmanande. Som exempel kan nämnas de metoder som eleven behöver utveckla vid taktill bildtolkning, men även när de använder den nödvändiga och unika linjära notationen i matematik. Överblicken över uttryck och bilder är också begränsad vilket medför att eleven behöver

stöd och strategier som möjliggör arbetet. Forskning visar exempelvis att det tar 3,5 gånger så lång tid att läsa och lösa ett algebraiskt uttryck presenterat på en punktskriftsskärm jämfört med vad det tar i tid för en seende person. Utmaningar i matematikinläringen kan också bero på kognitiva begränsningar i kombination med synnedsättningen. Många elever upplever emellertid att utmaningarna främst beror på att studietekniken i matematik är både arbets- och tidskrävande.

Tidigare forskning kring resurspersonens roll

Utbudet av forskning kring resurspersonens roll och arbete i matematik är sparsamt. Resultat i olika studier är av mer generell karaktär, som att resurspersonens roll överlag är mångsidig och komplex, och vad gäller matematik mer inriktad på lärarens behov. Det redovisas att det i resurspersonens arbetsuppgifter ingår att anpassa material så att lärarens undervisning blir tillgänglig samt att ge direkt stöd till eleven. Det framgår också att detta kräver samarbete med läraren och att både enskild och gemensam planeringstid behöver avsättas. Resurspersonen är även inblandad i arbetet kring självständighet och digital studieteknik, vilket är högst betydelsefullt för elevens delaktighet i klassrummet. Enligt forskningen är rollen inte alltid entydig. Det är av vikt att det finns utrymme för flexibilitet men att resurspersonen inte får lämnas ensam i uppdraget.

Forskningen visar dessutom

på värdet av att resurspersonen har en pedagogisk utbildning i kombination med synspecifik sådan. För ett gott stöd erfordras även att läraren har matematiska kunskaper kring områden som taktila bilder, linjärt skrivsätt och digitala strategier.

Studiens resultat

Alla resurspersoner i studien beskriver att de trivs med sitt arbete och att de har betydelsefulla arbetsuppgifter. De upplever sin roll i matematikundervisningen av en elev med punktskrift som läsmedium på gymnasiet som annorlunda jämfört med andra skolämnen. Orsaker som de beskriver ingående är att det i ämnet behövs fler och mer avancerade konkreta anpassningar av material, inte minst vid anpassningar av matematikprov. Anpassningarna berör främst taktila bilder och linjära uttryck. Även det direkta stödet till eleven upplevs som utmanande, vilket beror på ämnets karaktär och av att arbetsmetoderna i matematik är unika för eleven som inte ser. Som exempel behöver resurspersonen ha insikt i elevens digitala verktyg och det linjära skrivsättet på datorn.

Studien visar också att resurspersonernas arbetsuppgifter i matematik skiljer sig åt. De flesta anser emellertid att rollfördelningen mellan dem och läraren är tydlig, men påpekar att en ”levande” arbetsbeskrivning skulle underlätta för att tydliggöra arbetsuppgifterna, då behoven ofta ändras med tiden. Att få förhandsinformation från årskurs 9 och den överlämnande

skolan upplevs också som en framgångsfaktor av ett par av respondenterna.

Arbetet med anpassningar ställer höga krav på resurspersonens kompetens, varför kunskaper kring synspecifika anpassningar samt pedagogik och matematik upplevs nödvändiga. I matematik krävs därför ofta ett tätare samarbete mellan resursperson och läraren eller alternativt att läraren själv tar ett större ansvar vad gäller anpassningar. Av resultatet framgår att stödet organiseras på olika sätt utifrån kompetensen hos resursperson och lärare. Även elevens kompetenser och val av matematikkurser har en påverkan. Ett samarbete kräver gemensam planeringstid, och flera påpekar att den bör vara schemalagd. Enligt respondenterna gynnas samarbetet av att läraren har erhållit synspecifik kompetensutveckling. Egen planeringstid för resurspersonen är också nödvändigt, och ett positivt resultat i studien är att de upplever planeringstiden som god, eftersom tid frigörs då de inte i samma utsträckning behöver närvara vid lektioner i andra ämnen.

Implikationer

Resurspersonens roll i matematikundervisningen på gymnasiet Resurspersonens roll i matematik skiljer sig från andra skolämnen Ansvarsområden som ingår i resurspersonens roll och stödets struktur varierar i matematik Arbetsuppgifterna är ofta mångsidiga och på en avancerad nivå

För att bygga upp matematikstöd

Punktskriftsläsande elevers användning av engelska i skolan och på fritiden

Studiens bakgrund

Som rådgivare på SPSM:s Resurscenter syn får jag ibland höra att elever med blindhet har svårt att kunskapsmässigt hålla jämna steg med seende kamrater i engelska. Engelsklärarna efterfrågar tips på extramaterial, gärna online, där elever med blindhet kan träna engelska under mer lekfulla former. De ord- och grammatikövningar online som används av seende elever är sällan tillgängliga för personer med blindhet. Pia Sundqvist vid Karlstads universitet har i flera studier visat hur gaming på fritiden utvecklar språkliga förmågor i engelska – forskningen gäller seende ungdomar. Men hur använder elever med blindhet engelska på fritiden? Är något i engelskundervisningen särskilt försvårande för elever med blindhet? Dessa frågor utgick jag ifrån när jag under våren 2020 skrev ett avslutade självständigt arbete, 15 hp, på speciallärarprogrammet med specialisering mot synskada

vid Stockholms universitet. Min studie har titeln ”Ibland safear jag”, Punktskriftsläsande gymnasieelevers användning av engelska i skolan och på fritiden. Genom intervjuer med fem punktskriftsläsande gymnasieelever och fyra engelsklärare, som alla undervisade en elev med blindhet, undersöktes svårigheter och strategier i engelskundervisningen och elevernas användning av engelska på fritiden.

Elevers engelskundervisning

Samtliga intervjuade elever upplevde tidsbrist i engelskundervisningen, de flesta även att punktskriftsläsning tog för lång tid. Därför valde de att fokusera på mer kortsiktiga mål som att plugga till provet eller hålla deadline istället för att mer långsiktigt träna på att bli säkrare på att hantera läroverktygen, att själv söka material på internet eller att förbättra sin taktila läsning. Eleverna tyckte att tempot hade skruvats

upp från grundskolan och att textmängderna i gymnasiet engelskkurser hade ökat. Därför valde de ofta att lyssna på texter i engelska, inte läsa. Samtidigt förstod de att arbetssättet inte är förbättrat den egna stavningsförmågan. Uttrycket ”safea” i studiens titel användes av en elev som vid uppsatsskrivning undvek ord där han var osäker på stavningen. Eleven kunde inte använda online-lexikon via datorn. På mobiltelefonen gick sökningen lättare, men när ordet lästes upp med VoiceOver fick han å andra sidan inte tillgång till orden i skrift. Det här är ett av många exempel där bristande IKT-färdigheter får konsekvenser för de punktskriftsläsande elevernas lärande.

Lärarnas anpassningar av undervisningen

I intervjuer med lärare framkom att de anpassade stoffet i engelskundervisningen i den klass där eleven med blindhet gick. Film valdes bort eller visades

mellan resursperson och lärare Schemalagd planeringstid för resursperson och lärare

Ann-Charlotte Larsson
rådgivare Resurscenter syn, SPSM

mer sällan till förmån för mer auditivt material som podcasts eller TED Talks. Den skönlitteratur som lästes i klassen valde eleverna med blindhet att lyssna på. En elev, som föredrog att läsa skönlitteratur i punktskrift, uppmanades ändå av läraren att lyssna på boken för att spara tid och ork. Vid analysuppgifterna sänkte lärarna kraven på användning av direkta citat för de punktskriftsläsande eleverna – att hitta tillbaka till rätt passager i böckerna ansågs ta för lång tid. Till viss del förstod lärarna de punktskriftsläsande elevernas speciella förutsättningar, framför allt anpassade lärarna material från internet. Däremot visste de inte hur eleverna använde läroverktygen i det fortlöpande lektionsarbetet, som att använda stavningskontroll eller byta till engelsk röst på talsyntesen. Lärarna var även osäkra på hur de skulle kunna stötta eleven att förbättra sin studieteknik.

Engelska på fritiden för elever med blindhet

På fritiden använde alla intervjuade ungdomar engelska, men spännvidden av aktiviteter och den upplevda tillgängligheten var stor. Aktiviteter som väljs fritt kan ses som en mätare av vad som faktiskt är tillgängligt utan syn: någon lyssnade främst på musik med engelska låttexter medan någon annan beskrev engelska som en naturlig del av livet, som ett andra språk. Samtliga elever var medvetna om att avsaknad av syn till viss del begränsade

dem, men alla hade även strategier för att komma åt engelska i tal och text. Att delvis välja bort aktiviteter när åtkomsten var svår verkade tyvärr vara en strategi för några elever. Ljudböcker, TED Talks och YouTube-klipp med mycket verbal information fungerade bra att ta del av enligt ungdomarna. Texter från internet lyssnade de på genom skärmläsningens programmens uppläsning. Gemensamt för ungdomarna var att de i huvudsak lyssnade på, inte läste engelska, på fritiden. Goda IKT-färdigheter är en förutsättning för att ta del av online-material och aktiviteter på engelska. Flera elever berättade att seende kamrater aktivt använde engelska online redan från lågstadiet, medan de själva gjorde det först på högstadiet – därmed hade flera års träning av engelska på fritiden gått förlorad. Först vid mitten av högstadiet kunde dessa elever självständigt hantera sökvägarna som gjorde att information och aktiviteter på engelska blev tillgängligt även för dem. Trots att de intervjuade gymnasisterna började med engelska senare på fritiden än seende, skattade de engelskan på fritiden högt: ”Det är nog det som har bidragit mest, för att vara helt ärlig. Det måste vara lite kul också, inte bara vara skolbänken” berättade en elev som menar att fritidens användning av engelska underlättat för honom att få höga betyg i engelska. Eleverna saknade tillgängliga spel där de kunde prata eller chatta med medspelare på engelska. För seende

kamrater är gaming, framför allt multiplayer online-spel med många medspelare, ett vanligt sätt där det engelska språket tränas och utvecklas som en positiv bieffekt av själva spelandet. I de ljudbaserade online-spel de intervjuade ungdomarna spelade saknas medspelare att interagera med. Bara en av de fem eleverna hade kontakt med andra via chattforum, där specialintresset programmering diskuterades. De andra fyra ville också komma i kontakt med andra med samma intressen, men de visste inte hur de skulle hitta dessa arenor och om de var tillgängliga för dem.

Det fortsatta stödet

Hur kan vi ta fasta på studiens resultat i det fortsatta stödet till skolorna? Både lärare och elever tyckte att stavningen i engelska var ett problemområde. Till viss del kanske det kan avhjälpas genom fortsatt systematisk glosträning även på gymnasiet och även fortsatt uppmuntran till taktill läsning – inte enbart att lyssna på texter. Här spelar tyvärr brist på tid in då eleverna främst arbetar mot kortsiktiga mål, inte att förbättra den läsningen eller hanteringen av läroverktygen. Resultaten bör sättas in i sitt sammanhang: inkludering i svensk skola innebär att elever med blindhet inom ramen för ordinarie undervisning även förutsätts bemästra taktill läsning och specifik IKT-användning, ofta som enda elev i hela kommunen med det arbetssättet. I bland annat USA och Norge har elever med blindhet

av god kvalitet på gymnasiet: Önskvärda kompetenser hos en resursperson: kunskap inom synanpassningar, pedagogik, digital teknik samt matematik Överlämning av information från årkurs 9

Planering av upplägget kring resurspersonens stöd i matematik i god tid Planering av elevens unika studieupplägg En ”Levande arbetsbeskrivning” som tydliggör rollfördelningen

rätt till utökad undervisningstid kring synspecifika färdigheter. Vi vet att avsaknad av syn generellt medför mer tidskrävande arbetssätt. Det är därför svårt att se logiken i det svenska skolsystemet som förutsätter att måluppfyllelsen i respektive skolämne och träning av synspecifika färdigheter ska hinnas med inom ramen för befintlig undervisningstid. För många punktskriftsläsande elever går tidsekvationen helt enkelt inte ihop. Trots det läser bara en av de fem intervjuade eleverna gymnasiet under fyra år. Möjligheten och fördelen med detta bör uppmärksammas. Ett fjärde år kan göra det möjligt att klara av gymnasiestudierna utan att för den skull behöva prioritera bort träning av synspecifika färdigheter.

I intervjuerna med både lärare och elever framkom att stödet kring punktskriftsläsande elevers IKT-färdigheter kan förbättras ytterligare. Bristande IKT-hantering kan medföra att elever med blindhet går miste om lärande av engelska på sin fritid. Men är det rimligt att varje undervisande ämneslärare har sådan detaljerad inblick i den punktskriftsläsande elevens arbetssätt? Olika stödjande aktörer; SPSM, syncentralerna, kommunernas stödfunktioner med synkompetens, intresseorganisationerna, har mycket att vinna på samarbete för att elever med blindhet ska få adekvat stöd, även då eleverna själva eller lärarna är omedvetna om stödbehovet. Målet måste

väl ändå vara att alla elever med blindhet till synes obehindrat kan surfa på nätet och ta del av engelska på liknande sätt som seende. Med riktade stödsatser kan fler elever använda engelska på fritiden utifrån intresse, inte tillgänglighet, och utbyta erfarenheter med andra på målspråket.

Efter studien hänger frågan obesvarad från de engelsklärare som har uttryckt oro över bristande engelskförmågor hos deras elever med blindhet. Kanhända kommer det att "lossna", likt studiens intervjuade elever, då de genom diverse aktiviteter på fritiden använder engelska. Det verkar dock finnas hinder innan språkförmågorna är så goda att eleverna kan ta del av det populärkulturella utbudet. Hur kan vi underlätta för de elever som inte har kommit dit ännu? Det är lättare att uppmuntra seende elever till roliga språkfrämjande aktiviteter, exempelvis att med stöd av visuell information och engelsk textremsa titta på engelsktalande serier eller Youtube-klipp. Men hur kan färdigheter i engelska främjas för elever med blindhet utan att de upplever att de sitter i skolbänken även på fritiden? Hur får vi elever med blindhet över tröskeln på ett lätt och roligt sätt likt seende elever som genom gaming övar upp ett flyt i målspråket? Detta tål att undersökas ytterligare.

Carina Söderberg
rådgivare på SPSM:s Resurscenter syn

Stipendium för uppsats om kommunikation med barn med dövblindhet

Ulrica Broddstedthar fått ett stipendium om 8000 kr för sitt magisterexamensarbete i ämnet Handikappvetenskap med titeln "Att kunna göra sin röst hörd – En fallstudie om vuxnas synsätt på dövblinda barns kommunikation". Stipendiet delas ut av Halmstad kommun och stipendienämndens motivering lyder: "För många personer med funktionsnedsättning är en fungerande kommunikation helt avgörande för att kunna göra sin röst hörd och därmed ett gott liv. För de som lever med dövblindhet är kroppsliga uttryckssätt mycket väsentliga och därmed blir kommunikationskunskap och kompetens hos omgivningen avgörande. I uppsatsen analyseras personals erfarenheter och synsätt på möjligheter och svårigheter i kommunikation med dövblinda barn. Temat är synnerligen angeläget, men också komplicerat, och Broddstedt förmedlar nyanseerade resultat som tveklöst bidrar till ökade kunskaper till nytta för såväl praktik som akademi."

Uppsatsen kan laddas ner från <http://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1395158/FULLTEXT03.pdf>

Rapport från synutbildningen delkurs II: Studentens synvinkel

Nu under hösten 2020 är vi några arbetsterapeuter från Syncentralen i Örebro som går kursen "Arbetsterapi, optometri, punktskrift och det taktila sinnet" som är en fortsättning på delkurs 1 "Synutveckling och barns syn" (vårterminen 2019). Kursen hör till institutionen för hälsovetenskaper på Örebro universitet och genomförs som en uppdragsutbildning på avancerad nivå inom ämnet arbetsterapi. I kursen lär vi oss om vanliga synfel och ögonsjukdomar, optik, olika behandlingsåtgärder, det taktila sinnets uppbyggnad, bemötande och kommunikation samt pedagogiska principer för punktskriftsutläring. Vi är 23 personer som går kursen och kommer från alla delar av landet.

Ansvariga för genomförandet av utbildningen är kursansvarig Moa Wahlqvist, socialpedagog och Med Dr. i Handikappvetenskap samt examinator Stephen Widén, docent, fil. Dr i psykologi, även han verksam inom handikappvetenskap. Kursen är initierad av Ewa Nielsen, verksamhetschef, Syncentralen. Utbildnings- och forskningsadministratör för kursen är Åsa Kärrman-Bolang, Örebro Universitet.

Kursen planerades i våras och redan då bestämdes att den skulle genomföras helt på distans med tanke på rådande läge

relaterat till Covid-19. Kursen omfattar 7,5 högskolepoäng och studietakten är på halvfart v 40-49. När detta skrivs är vi mitt uppe i utbildningen. Hittills har vi lyssnat till föreläsningar med Christina Zetterlund, leg optiker och Med Dr, som har föreläst om optik och optometri, ögats anatomi och fysiologi, vanliga synfel och ögonsjukdomar samt olika behandlingsåtgärder. Den digitala plattform som används för föreläsningarna i kursen är Zoom.

Kommande föreläsningar handlar om det taktila sinnets uppbyggnad och funktion (Jude Nicholas, specialist i klinisk neuropsykologi, Norge), pedagogiska principer för punktskriftsutläring (Kerstin Jansson, Syncentralen i Gävle), bemötande och kommunikation (Moa Wahlqvist) samt brukarperspektivet kring bemötande (Linda Eriksson, pedagog, Nationellt kunskapscenter för Dövblindfrågor). Linda som själv lever med dövblindhet kommer att dela med sig av egna erfarenheter av bemötande och kommunikation i mötet med olika vårdkontakter. I kursen ingår även kunskapsinhämtning om informationssökning (Ulrika Johansson, Universitetsbiblioteket Örebro).

Kursen examineras via en skriftlig digital hemtentamen

inom områdena optik och optometri samt två seminarier där bemötande och kommunikation, det taktila sinnet samt punktskriftsinläring examineras. Även seminarierna kommer att ske digitalt via zoom.

Vi upplever att det är en stor fördel att läsa denna kurs parallellt med att arbeta på Syncentralen eftersom den teoretiska kunskapen på ett enkelt sätt kan kopplas ihop med det kliniska arbetet. Vår förhoppning är att kunna utveckla vår förmåga att självständigt använda dessa nya fördjupade kunskaper samt utveckla vår förmåga att hantera komplexa frågeställningar i de situationer vi möter i patientarbetet.

Det känns bra att kunna genomföra kursen digitalt, trots det ansträngda läget som samhället befinner sig i med anledning av Covid-19. Att läsa en kurs via digitala föreläsningar är dock nytt för många av oss, men har i det stora hela fungerat överraskande bra. Hitintills är vi mycket nöjda med både upplägg och föreläsare och de kunskaper vi har fått till oss så här långt i kursen känns relevanta och viktiga för att kunna utföra patientarbete med god kvalitet.

Lisa Backgård, Karin Myrin
och Lina Viskonts

Rapport från synutbildningen delkurs II: Lärarens synvinkel

Tidigare i tidskriften ”Nya Synvärlden” har vi kunnat läsa om synpedagog-utbildningen som fanns tidigare, via Krister Indes tillbakablickar. Den då etablerade utbildningen har dessvärre fallit bort, vilket resulterat i att Syncentralerna nu i stort sett är utlämnade till att själva försöka specialutbilda sin personal efter bästa förmåga. Det innebär ofta någon form av sammanpuslad utbildning av lite olika kvalitet beroende på aktuella resurser och tillgång av befintlig personal. Eftersom syncentralerna dessutom drivs på olika sätt i de olika regionerna blir förutsättningarna ytterligare mer varierande utifrån vad respektive region har möjlighet att erbjuda.

Bristen på utbildning är ett problem som vi i Sverige måste försöka åtgärda. En likvärdig värdegrund och basnivå är viktigt för att uppnå goda, hållbara och likvärdiga insatser i enighet med intensionerna för lika vård för alla brukare. Syncentralerna utgör en specialistinstans i synrehabiliteringskedjan och bör bemannas med professionell personal med gedigen kunskap och utbildning. Utbildningen borde därför höra hemma på högskolenivå och borde också kunna innehålla möjlighet till fortsatta studier och möjlighet att fortsätta att förkovra sig. En bra bas och utbildning resulterar ofta i ett bättre professionellt

bemötande med mer likvärdiga insatser till våra brukare.

På Örebro universitet har det alltså tagits ett initiativ till att få till en grundlig utbildning som ger mer kompetens inom synrehabiliteringen. Initiativtagare till detta är i första hand syncentralens verksamhetschef i Örebro: Eva Nielsen, i samverkan med MD Moa Wahlqvist som är FoU samordnare på Nationellt Kunskaps center för dövblindfrågor.

Jag som sitter vid pennan, har i egenskap av 22 år som optiker på syncentralen i Örebro, samt disputerad inom ämnet 2017, fått äran att vara med som utbildare i kursen. Mitt område berör främst optik och optometri för nyrekryterade medarbetare som vill uppgradera sitt kunskande i området. Jag har blivit tillfrågad om att berätta om min del av kursen vilket jag gärna gör. Kursen heter: Optometri, punktskrift och det taktila sinnet 7.5 hp. Kursen är den andra som ges i en tilltänkt serie som förhoppningsvis ska kunna byggas på till en masterutbildning.

Den aktuella kursen på 7,5 hp behandlar ögats anatomi och sjukdomslära, samt basal optisk kunskap. Vi går även igenom olika optiska hjälpmedel, hantering av dessa, samt lite optometri och inblick i olika refraktionstillstånd och hur de korrigeras. Kursen har

genomförts via Zoom distansportal med anledning av rådande pandemi enligt folkhälso-myndighetens råd. Målsättningen med kursen är att försöka uppnå en högre grad av profession inom synrehabiliteringen och därmed skapa förutsättningar för att professionellt möta våra patienter utifrån information från remiss, patientens anamnes och befintliga hjälpmedel. dvs. självständigt hantera komplexa frågeställningar o situationer.

Kursen startade med två intensiva dagar den 14 -15 oktober med lite introduktion och historik, följt av grundläggande genomgång av ögats anatomi o sjukdomslära. Fortsättningen och återkopplingen efter 14 dagar, innehöll två fullspäckade dagar med optik, undersökningsmetodik, refraktionslära, optometri och genomgång av olika optiska hjälpmedel.

Tjugotre kursmedlemmar från Halmstad i söder till Umeå i norr, hade antagits till kursen. För många av kursmedlemmarna var det mesta helt nytt, då en del blivit anställda nyligen, medan andra hade arbetat längre och hade mer erfarenhet varav några även gått den tidigare kursen ”Synutveckling och barns syn 7.5 hp”. Kursen pågår just nu för fullt, men är nu inne på den andra delen av kursen som berör bemötande samt det taktila sinnet, med andra föreläsare som

håller i trådarna.

Det har givetvis varit en utmaning för alla inblandade att både ta del av och läsa en kurs på distans. Det är självfallet enklare, eller lättare att interagera när man går en kurs med fysisk närvaro. Jag tycker ändå att det gått förvånansvärt bra. Kan-ske är detta något som är både miljö-smart och användbart även i framtiden? Bland kursdeltagarna finns medarbetare med etablerad och nyligen påkommen nedsatt syn, vilket visserligen försvårar deras möjlighet att ta del av det visuella materialet, men samtidigt synliggör problemet mer konkret för oss alla. Detta tror jag triggar oss att försöka hitta lösningar och strategier samt att försöka hålla en optimistisk grundinställning till problemet.

Jag är mycket imponerad av

Studenter på synkursen. Fr v Karin Myrin, Lina Viskonts och Lisa Backgård

alla deltagare som visat stort intresse och engagemang. Jag är övertygad om att alla medverkande kommer att förbättra sina basala optiska grunder samt säkert uppnå vad som krävs för ett gott professionellt bemötande i sitt fortsatta arbete i sina möten

med nya och gamla patienter. Kursen avslutas med skriftlig tentamen den 5 december.

Christina Zetterlund
Leg optiker och MD

Kursutbud för synområdet inom Resurscenter syn

Våren 2021

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) erbjuder olika nätbaserade aktiviteter för att utveckla möjligheterna till en likvärdig utbildning, oavsett funktionsförmåga. Aktiviteterna kan vara kurser, seminarier eller konferenser.

Du hittar mer information om våra aktiviteter på SPSM:s webbplats där du även anmäler dig. Gå in på www.spsm.se, välj ”Kurser & aktiviteter”.

Under våren 2021 behöver vi anpassa våra kurser utifrån rådande pandemi. Därför genomförs de som nätbaserade kurser istället för fysiska träffar.

Synkunskapskursen för instruktörer

Måndagen den 12 oktober startade vi kursen i synkunskap som är en del i utbildningen för syn- och hörselinstruktörer.

Utbildningen är fyra veckor, två internatveckor på Almåsa och två veckors hemstudier. För ändamålet har kurslokalen Notholmen på Almåsa byggts om med bland annat två träningskök. Den kommer även att vara mycket användbar både för rehabiliteringskurser och för rekreationen.

I kursen deltog 13 fantastiska deltagare. Från början var maxantalet 12 men vi kände att vi inte ville säga nej till den trettonde personen. Fyra av deltagarna är synskadade, vilket alla tyckte var väldigt bra. De seende deltagarna fick på så vis möjlighet att i praktiken använda sina kunskaper kring ledsagning och så vidare. De synskadade deltagarna var också oerhört generösa med att dela sina erfarenheter av att leva med en synnedläggelse. Jag kan ärligen säga att vi inte kunnat få en bättre och mer engagerad grupp.

Den här första veckan bjöd på mycket teori. Det var ett tufft program som alla grep sig an med liv och lust. Veckan innehöll exempelvis en hel dag om ögat, synen och ögonsjukdomar, pass om ledsagning och bemötande, föreläsning om dövblindhet, föreläsning om telefoner och teknik för synskadade med inriktning

mot äldre och ett pass om krisreaktioner vid livsförändringar. Oförglömligt för alla är också kvällen i Svartkrogen med mat och musik i mörker.

Nu har deltagarna en del hemuppgifter att ta i tu med och bli inte förvånade om ni hör av dem. En av uppgifterna är att ha kontakt med SRF.

Nästa internatvecka kommer i slutet av november och då ska deltagarna få mer praktisk träning i exempelvis ADL, käppteknik och punktskrift. De ska också få mycket kunskap om hjälpmedel och belysning.

Efter detta väntar ytterligare en vecka på hemmaplan då deltagarna ska omsätta sina kunskaper när de skriver en examensuppgift.

Margret Grönkvist, synpedagog och en av de som arbetat mycket med utveckling av syninstruktörsverksamheten, var kursledare tillsammans med mig. Jag är stolt och glad över att ha fått förtroendet och möjligheten att tillsammans med min kompetenta projektgrupp utveckla, planera och leda den här utbildningen. Ett stort tack till alla er SRF:are som bidragit på olika sätt! Nu hoppas vi på en lika lyckosam fortsättning.

Karin Hjalmarsson

Att komma som nyanländ till Sverige med en synnedläggelse

Denna artikel är baserad på en intervju och vill ge en beskrivning av hur det kan vara att komma från ett annat land till Sverige och ha en synnedläggelse.

Hawa Abdirahman Ahmed är en av flera arbetssökande med svår synnedläggelse/blindhet som är inskrivna på Arbetsförmedlingen i Härnösand. Redan 2010 fick Arbetsförmedlingen uppdrag av regeringen att hantera det så kallade etableringsuppdraget för utlandsfödda som anlant vårt land. I gruppen arbetssökande med funktionshinderkod för synnedläggelse, i åldern 16–64 år, fanns i Västernorrlands län i oktober 126 inskrivna på Arbetsförmedlingen. I hela landet fanns vid samma tidpunkt totalt 3722 personer med synnedläggelse inskrivna.

Hawa är en positiv och ambitiös tjej född i Etiopien men uppväxt i Somalia. Hon kom till Sverige och Härnösand som kvotflykting 2009 tillsammans med sina två systrar och var då 20 år gammal. Hennes mamma är död och hennes pappa är fortfarande kvar i Etiopien. Hon bor kvar i Härnösand med sin man och har två döttrar som är 5 och 1,5 år gamla.

När Hawa var i 8–9 års åldern

blev hon sjuk i hög feber och fick utslag över hela kroppen. Synen påverkades och hon blev i princip helt blind. Orsaken till synnedläggelsen är oklar, ögonläkare i Sverige tror att det kan ha varit röda hund eller mässlingen. Efter en operation i hemlandet fick hon dock tillbaka lite syn på höger öga men vänster öga gick inte att rädda. Hawa har idag lite kvarvarande ledsyn höger öga.

I Somalia fanns ingen möjlighet för henne att gå i skolan, barn med synnedläggelse erbjuds ingen plats. Några år efter det hon blivit blind började hon känna att hon inte var som andra barn. Hon började märka av att hon inte hade samma värde och möjligheter som andra barn utan synnedläggelse eller funktionshinder även om hennes familj stöttade henne. I hemlandet finns mycket skam kring att ha ett barn med funktionsnedläggelse i familjen och barnen göms ofta undan. Vad gäller arbete är det vanligt att de närstående, familjen eller släktingar, får försörja en person med svår synnedläggelse då det inte finns möjligheter att ordna sin försörjning genom eget arbete. Det är brukligt att den som har en synnedläggelse istället får hjälpa till med diverse vardagliga saker

och göromål i hemmet.

Ett speciellt och roligt minne Hawa har när hon kom med sina systrar med flyg till Midlanda i Sundsvall en vinterkväll. De åkte vidare med buss till Härnösand och den yngsta systemutbrast: ”Oj vad mycket socker det finns här”. Det var snö! De hade bara tunna kläder och tofflor på sig när det kom och upplevde Sverige som mycket kallt land. De hade ingen aning om vad som skulle hända med dem, vad de skulle kunna förvänta sig eller hur det skulle bli här i Sverige. Blev det då som du tänkt dig att komma till Sverige? Hawa skrattar. De tre syskonen förväntade sig inte att få så mycket hjälp och stöd. Från början hade de en assistent hemma som hjälpte dem varje dag sedan blev det Hawa som tog på sig huvudansvaret i avsaknad av föräldrarna. Hawa har alltid känt att det är hon som måste stötta och hjälpa sina systrar sen de kom till Härnösand trots att hon har en synnedläggelse.

Eftersom Hawa inte haft möjlighet till skolundervisning var hon analfabet när hon kom till Sverige. När hon började läsa svenska på SFI satt hon mest och lyssnade och försökte läsa med hjälp av en Läs-TV. Efter ett tag blev

detta för synansträngande, hon fick ont i ögonen och huvudvärk, och gick i stället över till att börja lära sig punktskrift. Att samtidigt lära sig punktskrift och ett nytt språk var svårt och hon kände ett stort motstånd från början, men ju mer hon lärde sig desto roligare blev det.

År 2012 fick hon sin första dator anpassad med punktdisplay och skärmläsningssystem via synrehabiliteringen. Hon tycker inte det har varit några problem att lära sig att förstå och prata svenska och lärde sig detta mycket snabbare än andra i klassen från samma land. Det som varit svårt är att lära sig skriva svenska och hon har inte klarat av kurserna på SFI:n fullt ut. Hon har läst grundläggande nivå på KOMVUX samt Allmän kurs på grundnivå 3 terminer, men även här har det varit svårt att bli godkänd eftersom hon har så svårt att skriva och producera text. Hawa har själv ingen förklaring till varför det är så svårt för henne "Det jag tänker och vill skriva kommer inte ut genom fingrarna, det blir något annat". Grammatiken och stavningen är svår att lära sig och att bygga upp ord och meningar på rätt sätt. Hennes lärare har menat att hon måste träna mer, men Hawa är tveksam till om det är lösningen? För hennes del känns det viktigt att kunna få hjälp med att hitta en strategi för skrivinläring.

I dagsläget förstår hon och kan prata mycket bra svenska men att skriva fungerar sämre. Hon

Hawa

kan läsa och skriva kortare stycken med punktskrift. Eftersom hon varit föräldralediga delar av 2018 samt hela 2019 har hon inte haft tid att träna så mycket som hon kanske behövt och förlorat en del kunskaper i detta.

Hawas bästa tips för att lära sig svenska som synnedsatt är att man måste ha tålamod samt att man behöver lyssna noga på det som sägs och memorera. Det

är viktigt att försöka våga prata även om det blir fel. Hemma har hon lyssnat mycket på texter i Daisyspelaren samt använt fickminne för att lyssna och träna på det svenska språket.

Hawa menar att det finns stora kulturella skillnader mellan Sverige och hennes hemland, på gott och ont. I hemlandet finns inga direkta regler i trafiken och det är svårt som synnedsatt att ta sig fram på egen hand. Det

känns inte tryggt, här i Sverige fungerar det bättre. I hemlandet finns negativa attityder och andra ser ned på den som har ett funktionshinder och ofta hörs många dumma kommentarer. Hon har inte upplevt att det är på samma sätt här i Sverige eller att människor här har några större fördomar. En stor skillnad mellan Hawas hemland och Sverige är att här pratar alla så tyst! Första gången hon kom in i en stor mataffär var det så tyst att hon undrade om alla där inne var döva? I Somalia pratar man högljutt med alla människor, okända som kända. Man gestikulerar även mycket mer med händerna när man pratar. Maten är också väldigt olika men Hawa känner att hon nu efter många år lärt sig anpassa sig till det svenska köket.

I framtiden skulle Hawa vilja studera vidare men det är svårt för henne att veta till vad och hur hennes möjligheter ser ut att få ett arbete med tanke på hennes synnedsättning samt kompetens. Att kunna skriva känns som en viktig förutsättning för att klara en utbildning. En tanke som finns är att hon skulle vilja hjälpa personer med synnedsättningar i sitt eget hemland.

En annan dröm vore att få ett arbete där hon kan arbeta med barn inom till exempel förskolan då dessa har många behov. Barnskötarutbildning kan vara ett alternativ men Hawa säger samtidigt att hon tror det kan vara stressigt att arbeta med små barn, varför det kanske

skulle vara bättre att jobba med lite äldre barn. Hon har sen tidigare arbetserfarenhet som språkstödare på folkhögskola och har även provat på tvätt och mangling. Hon har även via en praktikplats jobbat lite med prismärkning inom Erikshjälpen.

Hawa deltar just nu i den Arbetsmarknadsutbildning för personer med synnedsättning som Iris Hadar bedriver och hon upplever att utbildningen är bra för henne. I nuläget sker mycket av utbildningen på distans, men hon har bland annat varit ute på en APL-plats (arbetsplatsförlagt lärande) på en förskola för barn 1–3 år under 3 veckor vilket hon upplevde positivt. Just nu håller man på att försöka hitta en ny APL-plats ex. i en förskoleklass med äldre barn.

Hennes erfarenheter av Arbetsförmedlingens stöd är inte så stort ännu då hon studerat och varit föräldraledig sedan hon kom till Sverige. Hon skrev in sig på Arbetsförmedlingen och tackade ja till att delta i den arbetsmarknadsutbildning för personer med synnedsättning som erbjöds. Det hon upplevt svårt är att hitta en lämplig praktikplats där hon kan lära sig mer och kartlägga sina möjligheter och begränsningar genom arbete. För att få erfarenheter av olika arbeten behöver hon komma ut och praktisera på olika ställen. Arbetsförmedlingen, Kommunen, Landstinget och de privata arbetsgivarna behöver hjälpas åt och har ett gemensamt ansvar att bidra till att denna målgrupp kan

nå ett arbete och få en egen försörjning. Det är mycket viktigt för självkänslan att få känna sig behövd i det svenska samhället.

Bert Bostedt och Lena Söderberg
Arbetsförmedlingen Syn Döv Hörsel i
Region Nord

Hjördis Gustafson i Göteborg har fått lämna jordelivet.

i som kollegor på Specialpedagogiska skolmyndigheten vill med dessa ord lyfta fram den betydelse Hjördis fick för personerna med JNCL/Spielmeyer-Vogt sjukdom, familjerna och för personal över hela Sverige. Hjördis anställdes som konsulent för barn-ungdomar och vuxna med den sällsynta diagnosen JNCL/Spielmeyer-Vogt sjukdom, på specialskolan Ekeskolan i Örebro, men hade sin stationeringsort i Göteborg och hon kom att jobba för målgruppen mellan 1984 fram till sin pensionering 1998.

Hjördis fick starta arbetet med att bygga upp, sprida kunskap och utforma utbildningsstrategier kring pedagogiska frågor, men insåg också nödvändigheten av att få djupare kunskaper kring sociala och medicinska frågor som berör målgruppens svåra problematik.

I samverkan med övriga nordiska länders konsulenter kring målgruppen kunde man utveckla arbetet genom att få erfarenheter från ett större sammanhang på nordisk basis. De sista åren innan Hjördis pensionering arbetade hon med ett projekt med ekonomi från Socialstyrelsen för att bygga upp ett kunskapscenter i Sverige för denna målgrupp.

Hjördis blev genom sin erfarenhet av arbete med barn med synnedsetning och blindhet, ledande i detta arbete.

Som kollegor fick vi både nöjet och möjligheten att lära oss av Hjördis genom hennes kunskap, livserfarenhet och hennes varma personlighet.

Vi fick också nöjet att träffa hennes livskamrat Lars och vi delar hans sorg och saknad efter Hjördis.

Saknaden är stor men minnena är större.

Kollegor på Specialpedagogiska skolmyndigheten genom Mia Rundgren Kling och Stig-Åke Larsson

Ökad livskvalitet för dig med synnedsetning

På LVI i småländska Växjö utvecklar och tillverkar vi läskameror, läsmaskiner och programvara som förstärker, förstärker och läser upp text. Vårt mål är att skapa lösningar som underlättar vardagen för dig med synnedsetning – hemma, på arbetet och i skolan.

Utöver våra egentillverkade produkter erbjuder vi även hjälpmedel från andra tillverkare, som exempelvis programvara, belysning, tangentbord och produkter med punktskrift.

Läs om våra produkter och tjänster på www.lvi.se.

Kalender

2021

22-25 april

**17th International Mobility
Conference, IMC 17,**

Göteborg

www.ips.gu.se/imc17

29-30 apr

Tactile Reading, Oslo

Digital.

<https://www.statped.no/tactile-reading2021>

28-30 juni

**WBU-ICEVI General Assem-
bly,** Madrid

<http://icevi.org>

11-15 juli

Low Vision Conference,

Dublin

www.islrr.org

2022

Maj

10th Conference, ICEVI

Europe, Jerusalem

<http://icevi.org>

7-9 sept

**Nordisk kongress synpedago-
gik/FFS,** Billund DK

www.nordisksynkongress.com

Ett program som du själv kan komplettera finns på www.ffss.se/konferenser

Ett internationellt ögonhälsoprogram finns på <https://www.conferenceseries.com/eye-health.php>